

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 15

Τῷ περί πολιτείας ἐπισκοποῦντι, καί τις ἐκάστη καί ποία τις, σχεδόν πρώτη σκέψις περί πόλεως ἰδεῖν, τί ποτέ ἐστὶν ἡ πόλις. Νῦν γάρ ἀμφισβητοῦσιν, οἱ μὲν φάσκοντες τὴν πόλιν πεπραχέναι τὴν πρᾶξιν, οἱ δ' οὐ τὴν πόλιν ἀλλὰ τὴν ὀλιγαρχίαν ἢ τὸν τύραννον. Τοῦ δὲ πολιτικοῦ καὶ τοῦ νομοθέτου πᾶσαν ὀρῶμεν τὴν πραγματείαν οὖσαν περί πόλιν, ἢ δὲ πολιτεία τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἐστὶ τάξις τις. Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις τῶν συγκεκριμένων, καθάπερ ἄλλο τι τῶν ὄλων μὲν συνεστώτων δ' ἐκ πολλῶν μορίων, δηλον ὅτι πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος· ἢ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πλῆθος ἐστὶν. Ὡστε τίνα χρὴ καλεῖν πολίτην καὶ τις ὁ πολίτης ἐστὶ σκεπτέον. Καί γάρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται πολλάκις. Οὐ γάρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην· ἐστὶ γὰρ τις ὅς ἐν δημοκρατία πολίτης ὢν ἐν ὀλιγαρχία πολλάκις οὐκ ἔστι πολίτης.

ΕΝΟΤΗΤΑ 16

Ὁ πολίτης οὐ τῷ οἰκεῖν που πολίτης ἐστίν (καί γάρ μέτοικοι καὶ δοῦλοι κοινωνοῦσι τῆς οἰκήσεως), οὐδ' οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν καὶ δικάζεσθαι (τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦσιν)· ... πολίτης δ' ἀπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς. ... Τίς μὲν οὖν ἐστὶν ὁ πολίτης, ἐκ τούτων φανερόν· ᾧ γὰρ ἔξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς καὶ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως, πόλιν δὲ τῶν τοιούτων πλῆθος ἰκανόν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, ὡς ἀπλῶς εἶπεῖν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

A. Να γράψετε τη μετάφραση του αποσπάσματος: «ἢ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πλῆθος... κρίσεως καὶ ἀρχῆς».

B1. Ο Αριστοτέλης μεταβαίνει από την εξέταση της πολιτείας στην πόλη (« τί ποτέ ἐστὶν ἡ πόλις»). Ποιες ἐξηγήσεις δίνει για τη μετάβαση αυτή;

B2. Ο Αριστοτέλης προσδιορίζει με σαφήνεια τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία μπορούσε κάποιος να αποκαλεῖται πολίτης. Ποια εἶναι αυτά; Να τα παρουσιάσετε αναλυτικά.

B3. Σε ποια περίοδο της ζωῆς του Σταγειρίτη τοποθετεῖται ἡ συγγραφή των Ἠθικῶν Νικομαχείων καὶ των Πολιτικῶν; Ποια ἦταν τα ενδιαφέροντα του καὶ οἱ ενασχολήσεις του τὴν περίοδο αυτή; Ποια ἄλλα ἔργα ἔγραψε τὴν ἴδια περίοδο;

B4. Να βρεθούν μέσα στο κείμενο λέξεις ετυμολογικά συγγενείς με τις ακόλουθες: απερίσκεπτος, βήμα, θεματικός, εκκλησία, ουσιαστικός, έναρξη, έξη, τάγμα, ικέτης, έπος.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α.ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Γιατί η πόλη είναι ένα πλήθος πολιτών. Επομένως πρέπει να εξετάσουμε ποιον πρέπει να ονομάζουμε πολίτη και ποιος είναι ο πολίτης. Γιατί και για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης διατυπώνονται πολλές φορές διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες· δεν υπάρχει δηλαδή ομοφωνία για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης· Γιατί κάποιος που είναι πολίτης σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα, πολλές φορές δεν είναι πολίτης σε ένα ολιγαρχικό πολίτευμα.

Ο πολίτης δεν είναι πολίτης με κριτήριο το ότι είναι εγκαταστημένος σε έναν συγκεκριμένο τόπο (γιατί και οι μέτοικοι και οι δούλοι μοιράζονται έναν κοινό τόπο), ούτε αυτοί που (από όλα τα πολιτικά δικαιώματα) έχουν μόνο το δικαίωμα να εμφανίζονται στο δικαστήριο ως εναγόμενοι και ως ενάγοντες (γιατί αυτό το δικαίωμα υπάρχει και σ' αυτούς που το έχουν χάρη σε ειδικές συμφωνίες) ...Με το πιο αυστηρό νόημα της λέξης ο πολίτης με τίποτα άλλο δεν ορίζεται περισσότερο παρά με τη συμμετοχή του στις δικαστικές λειτουργίες και την εξουσία. ...

B1. Στο Γ βιβλίο των Πολιτικών του Αριστοτέλη διερευνώνται οι βασικές έννοιες του πολίτη, της πόλης, της πολιτικής αρετής και των πολιτευμάτων. Ο φιλόσοφος ξεκινώντας από την τελευταία έννοια διευκρινίζει πως για να εξεταστεί η φύση και ο χαρακτήρας κάθε πολιτεύματος πρέπει πρώτα να διερευνηθεί η φύση της πόλης-κράτους («τί ποτέ έστιν ή πόλις»). Για τη μετάβαση αυτή δίνει τρεις εξηγήσεις που προκύπτουν απ' την εμπειρία.

Ο πρώτος λόγος για τον οποίο πρέπει να εξετάσει κανείς τι είναι η πόλη, είναι οι διαφορετικές γνώμες που υπάρχουν σήμερα σχετικά με τη φύση της πόλης. Πιο συγκεκριμένα, άλλοι αποδίδουν την ευθύνη για τη μία ή την άλλη πράξη στην πόλη (κράτος), δηλαδή στην απρόσωπη εξουσία, ενώ άλλοι στην ολιγαρχική κυβέρνηση ή σε ένα συγκεκριμένο τύραννο («Νύν γάρ άμφισβητοῦσιν... τύραννον»). Το πρόβλημα που εξετάζεται εδώ είναι η νομιμότητα της εξουσίας και της πολιτικής ευθύνης, όταν οι ενέργειες μιας κυβέρνησης είναι αποτυχημένες ή αντιδημοκρατικές. "Κάθε νέα κυβέρνηση προσπαθεί να αποδιώξει την ευθύνη για τις πράξεις της προηγούμενης, με το επιχείρημα ότι δεν πρόκειται για πράξεις της πόλης-κράτους αλλά για ενέργειες του ολιγαρχικού ή τυραννικού καθεστώτος"(W.D.Ross). Το αντίθετο ισχυρίζεται η άλλη πλευρά. Πολλά ιστορικά παραδείγματα αποδεικνύουν πως η ευθύνη για

πράξεις προδοτικές αποδίδεται άλλοτε στη δυναστεία ολίγων ανδρών (δες τη δικαιολογία των Θηβαίων στην κατηγορία για “ μηδισμό”) κι άλλοτε σε ένα τύραννο (π.χ Χίτλερ). Η νεότερη πολιτική θεωρία και πράξη λύνει το πρόβλημα στηριζόμενη στην αρχή του ενιαίου ή της συνέχειας του κράτους. Η αρχή αυτή δέχεται ότι όλες οι πράξεις του κράτους είναι έγκυρες ανεξάρτητα από το καθεστώς που επικρατεί ή τα πρόσωπα που κυβερνούν.

Ο δεύτερος λόγος έρευνας της φύσης της πόλης είναι ότι όλες οι ενέργειες του πολιτικού και του νομοθέτη αφορούν (ή πρέπει να αφορούν) την πόλη-κράτος («τοῦ δὲ πολιτικοῦ...περὶ πόλιν»). Είμαστε, λοιπόν, υποχρεωμένοι λέει ο Αριστοτέλης να εξετάσουμε τι είναι το κράτος, προκειμένου να καταλάβουμε κι όλες τις ενέργειες του πολιτικού και του νομοθέτη. Ο Αριστοτέλης σχολιάζει αλλού ότι οι ενέργειες της διοικήσεως καθώς και οι νόμοι πρέπει να μελετώνται προσεκτικά, πριν τεθούν σε εφαρμογή, γιατί οι συχνές αλλαγές, ιδίως των νόμων, προκαλούν δυσπιστία προς τους άρχοντες, ενώ αποδυναμώνεται και ο σεβασμός των πολιτών προς τους ίδιους τους νόμους.

Τέλος, ο τρίτος λόγος αναφέρεται στο πολίτευμα («ή δὲ πολιτεία...τάξις τις»). Πρέπει δηλαδή να εξετάσει τι είναι η πόλη, γιατί το πολίτευμα είναι ένας τρόπος οργάνωσης αυτών που ζουν στη συγκεκριμένη πόλη-κράτος. Το πολίτευμα ρυθμίζει την κατανομή της πολιτικής δύναμης μεταξύ των κατοίκων της πόλης. Είναι αυτό που ενώνει όλους τους πολίτες σε κοινωνία. Το πολίτευμα συνδέεται με τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα με την επίλυση καθημερινών πρακτικών προβλημάτων. Επομένως, είναι βασικός παράγοντας ειρήνης, ασφάλειας, ομόνοιας, προόδου και ευημερίας των πολιτών. Για να καταλάβουμε, λοιπόν, το πολίτευμα πρέπει πρώτα να καταλάβουμε τι είναι η πόλη.

B2. Ο Αριστοτέλης προκειμένου να καταλήξει στον ορισμό του πολίτη αποκλείει όλους όσοι δεν είναι πολίτες. Κατόπιν προχωρεί στον ορισμό του πολίτη και της πόλης-κράτους. Ο τόπος εγκατάστασης και διαμονής δεν είναι γνώρισμα του πολίτη γιατί και οι μέτοικοι και οι δούλοι μοιράζονται ένα κοινό τόπο με τους πολίτες χωρίς οι ίδιοι να είναι πολίτες. Επίσης, δεν έχουν την ιδιότητα του πολίτη όσοι έχουν μόνο το δικαίωμα να εμφανίζονται στα δικαστήρια ως διάδικοι («ὁ πολίτης οὐ ...κοινωνοῦσιν»).

Τα κριτήρια, λοιπόν, που ορίζουν ένα γνήσιο πολίτη είναι η συμμετοχή στη δικαστική και στην πολιτική εξουσία («πολίτης δ' ἄπλῶς... κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς καὶ κριτικῆς»). Ως προς τη συμμετοχή του πολίτη στη δικαστική εξουσία οι απόψεις του Σταγειρίτη συμπίπτουν με εκείνες του Πλάτωνα, για τον οποίο η μη συμμετοχή σ'αυτήν ισοδυναμούσε με μη συμμετοχή στο σύνολο των λειτουργιών της πόλης. Το δικαίωμα του πολίτη να συμμετέχει στην απονομή της δικαιοσύνης, στις δικαστικές αποφάσεις και στις δικαστικές λειτουργίες της

πόλης δηλαδή στους ενόρκους (πχ Ηλιαία) είναι και για τους δύο ουσιώδες στοιχείο για τον ορισμό του πολίτη. Η θέση αυτή αποδεικνύει την ύπαρξη ενός αναπτυγμένου πολιτισμού, στον οποίο η δικαιοσύνη εξασφαλίζεται με τη συμμετοχή και το ενδιαφέρον του κάθε πολίτη που συνεργάζεται στη θέσπιση των νόμων. Άλλωστε, όπως έχει ήδη αναφερθεί, η δικαιοσύνη είναι το συστατικό στοιχείο της πόλης είναι αυτό που συγκρατεί την τάξη στην πολιτική κοινωνία. Στην πόλη-κράτος του 4^{ου} αι πχ η ελευθερία των πολιτών διασφαλίζεται με τους νόμους και με καλό σύστημα απονομής δικαιοσύνης. Έτσι ο πολίτης αισθάνεται προστατευμένος και ασφαλής, υπάρχει αρμονική κοινωνική συμβίωση που οδηγεί στην ευδαιμονία(τελικό αίτιο της πόλης). Επίσης, το δικαίωμα να συμμετέχει κάποιος στα πολιτικά αξιώματα, δηλαδή στα όργανα λήψης αποφάσεων, όπως ήταν η Εκκλησία του Δήμου και η Βουλή των 500, σημαίνει ότι κατά τον Αριστοτέλη ο πολίτης είναι οργανικό στοιχείο του πολιτεύματος μιας πόλης-κράτους. Καμιά απόφαση δεν παίρνονταν στην αρχαία Αθήνα εν αγνοία της Εκκλησίας του Δήμου. Σ' αυτή είχε ο πολίτης δικαίωμα λόγου και ψήφου καθώς και το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι. Επίσης, οι Αθηναίοι εκλέγονταν στη Βουλή των πεντακοσίων (50 βουλευτές από κάθε φυλή). Ο γνήσιος πολίτης έχει το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση να συμμετέχει στην άσκηση των πολιτειακών λειτουργιών της πόλης. Ενημερώνεται για τα θέματα της πόλης του, διαμορφώνει άποψη, μαθαίνει να συνεργάζεται, να συναποφασίζει, γίνεται υπεύθυνο άτομο. Με λίγα λόγια, έχει ενεργό, ουσιαστικό ρόλο στα κοινά.

Ο ορισμός αυτός, βέβαια, ισχύει για τα δημοκρατικά πολιτεύματα και για την πόλη που έχει άμεση μορφή δημοκρατίας. Είναι ωστόσο αυτονόητο, ότι το σύστημα άμεσης εκ μέρους των πολιτών άσκησης των πολιτικών εξουσιών μπορούσε να εφαρμοσθεί στις αρχαίες πολιτείες λόγω του μικρού αριθμού των πολιτών τους.

Τέλος, ο Αριστοτέλης απ' τον ορισμό του πολίτη μεταβαίνει στον ορισμό της πόλης-κράτους. Η πόλη είναι ένα σύνολο τέτοιων (δηλαδή ενεργών) πολιτών, που μετέχουν στη δικαστική και πολιτική εξουσία και είναι ο αριθμός των πολιτών αρκετός ώστε να εξασφαλίζεται η αυτάρκεια της πόλης, που συνδέεται άμεσα με την ευδαιμονία των πολιτών.

B3. Δες εισαγωγή στο σχολικό βιβλίο στις σελίδες 145 και 147: Η συγγραφή των Ηθικών Νικομαχείων και των Πολιτικών έγινε στην τρίτη περίοδο της φιλοσοφικής του δραστηριότητας που αρχίζει από το 335 π.Χ. και μετά, εποχή κατά την οποία ο Αριστοτέλης επιστρέφει στην Αθήνα. Το κλίμα που επικρατούσε...Ηθικά Νικομάχεια.

B4. απερίσκεπτος: επισκοποῦντι

Βήμα: ἀμφισβητοῦσιν

Θεματικός: νομοθέτου

Εκκλησία: καλεῖν

Ουσιαστικός: οὔσαν

Έναρξη: ὀλιγαρχία

Έξη: μετέχοντες

Τάγμα: τάξις

Ικέτης: ἱκανόν

Έπος: εἶπεῖν.

Επιμέλεια: Μπενέτου Αργυρώ

Γ. Αδίδακτο κείμενο Πλάτων, Φαίδων, 59 c-d

ΦΑΙΔ. Ἐγώ σοι ἐξ' ἀρχῆς πάντα πειράσομαι διηγήσασθαι. αἰεὶ γάρ δή καί τάς πρόσθεν ἡμέρας εἰώθεμεν φοιτᾶν καί ἐγώ καί οἱ ἄλλοι παρά τόν Σωκράτη, συλλεγόμενοι ἔωθεν εἰς τό δικαστήριον ἐν ᾧ καί ἡ δίκη ἐγένετο· πλησίον γάρ ἦν τοῦ δεσμοτηρίου. περιεμένομεν οὖν ἐκάστοτε ἕως ἀνοιχθείη τό δεσμοτήριον, διατρίβοντες μετ' ἀλλήλων· ἀνεῶγετο γάρ οὐ πρόω· ἐπειδή δέ ἀνοιχθείη, εἰσημεν παρά τόν Σωκράτη καί τά πολλά διημερεύομεν μετ' αὐτοῦ. καί δή καί τότε προβαίτερον συνελέγημεν· τῇ γάρ προτεραία ἐπειδή ἐξήλθομεν ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου ἐσπέρας, ἐπυθόμεθα ὅτι τό πλοῖον ἐκ Δήλου ἀφιγμένον εἶη. παρηγγείλαμεν οὖν ἀλλήλοις ἤκειν ὡς προβαίτατα εἰς τό εἰωθός. καί ἤκομεν καί ἡμῖν ἐξελθών ὁ θυρωρός, ὅσπερ εἰώθει ὑπακούειν, εἶπεν περιμένειν καί μή πρότερον παρίεναι ἕως ἂν αὐτός κελεύσῃ.

Παρατηρήσεις

Γ1. Να μεταφράσετε το παραπάνω κείμενο.

Γ2.α. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

εἰσημεν: γ' ενικό προστακτικής ενεστώτα

συνελέγημεν: β' ενικό υποτακτικής ίδιου χρόνου και φωνής

ἐπυθόμεθα: γ' πληθυντικό οριστικής μέλλοντα

ἀφιγμένον εἶη: απαρέμφατο παρακειμένου

παρηγγείλαμεν: α' πληθυντικό ευκτικής αορίστου στη μέση φωνή.

Γ2.β. Να γράψετε τους τύπους που ζητούνται για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

πάντα: δοτική ενικού θηλυκού γένους

ἀλλήλων: αιτιατική πληθυντικού θηλυκού γένους

πλησίον: τους άλλους βαθμούς του επιρρήματος

Σωκράτη: κλητική ενικού

πολλά: δοτική πληθυντικού του θηλυκού γένους στο συγκριτικό βαθμό.

Γ3.α. Να προσδιορίσετε τη συντακτική θέση των παρακάτω λέξεων του κειμένου: σοι, συλλεγόμενοι, ἐσπέρας, ὑπακούειν, αὐτός.

Γ3.β. «ἐξελθών»: ν' αναλυθεί η μετοχή στην αντίστοιχη δευτερεύουσα πρόταση.

Γ3.γ. «καί ἤκομεν καί ἡμῖν ἐξελθών ὁ θυρωρός, ὅσπερ εἰώθει ὑπακούειν, εἶπεν περιμένειν καί μή πρότερον παρίεναι ἕως ἂν αὐτός κελεύσῃ»: να βρείτε τον λανθάνοντα υποθετικό λόγο του αποσπάσματος, να αναγνωρίσετε το είδος του και να τον μετατρέψετε σε ευθύ λόγο.

Απαντήσεις

Γ1. Φαίδων: Εγώ θα προσπαθήσω να σου τα διηγηθώ όλα από την αρχή. Γιατί πάντοτε βέβαια και κατά τις προηγούμενες ημέρες συνηθίζαμε να επισκεπτόμαστε συχνά και εγώ και οι άλλοι το Σωκράτη, αφού συγκεντρωνόμασταν από το πρωί στο δικαστήριο, στο οποίο έγινε και η δίκη· γιατί ήταν κοντά στο δεσμωτήριο. Περιμέναμε λοιπόν κάθε φορά ώσπου να ανοίξει το δεσμωτήριο συνομιλώντας αναμεταξύ μας, γιατί δεν άνοιγε πρωί· και κάθε φορά που άνοιγε, μπαίναμε μέσα και μέναμε κοντά στο Σωκράτη και τις περισσότερες φορές περνούσαμε μαζί του όλη την ημέρα. Τότε μάλιστα συγκεντρωθήκαμε πιο πρωί· γιατί την προηγούμενη μέρα, αφού βγήκαμε από το δεσμωτήριο το βράδυ, πληροφορηθήκαμε ότι είχε φτάσει το πλοίο από τη Δήλο. Συμφωνήσαμε λοιπόν μεταξύ μας να έρθουμε όσο το δυνατόν πιο πρωί στο συνηθισμένο τόπο. Πράγματι, πήγαμε και αφού βγήκε έξω ο θυρωρός, ο οποίος συνήθιζε να υπακούει, μας είπε να περιμένουμε και να μην περάσουμε μέσα έως ότου μας δώσει εντολή ο ίδιος.

Γ2.α. εισίτω

συλλεγῆς

πεύσονται

ἀφίχθαι

παραγγελαίμεθα.

Γ2.β. τῇ πάσῃ

ἀλλήλας

πλησιαιτέρω και πλησιαίτερον (συγκρ.), πλησιαίτατα (υπερθ.)

(ᾧ) Σώκρατες

ταῖς πλείοσι(ν).

Γ3.α. σοι: ἔμμεσο αντικείμενο του απαρεμφάτου διηγήσασθαι

συλλεγόμενοι: χρονική μετοχή ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο φοιτᾶν, δηλώνει το προτερόχρονο, συνημμένη στα ἐγώ/ οἱ ἄλλοι

ἐσπέρας: ἀπρόθετη γενική ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ἐξήλθομεν

ὑπακούειν: τελικό ἀπαρέμφατο, αντικείμενο στο εἰώθει, ταυτοπροσωπία

αὐτός: ονοματικός ομοιόπτωτος κατηγορηματικός προσδιορισμός στο οὔτος (=ὁ θυρωρός).

Γ3.β. ἐπεὶ (ὁ θυρωρός) ἐξήλθεν

Γ3.γ. ἕως ἂν αὐτός κελεύσῃ: δευτερεύουσα επιρρηματική χρονικοῦποθετική πρόταση που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στα ἀπαρέμφατα περιμένειν και μὴ παριέναι.

Εισάγεται με το χρονικό σύνδεσμο ἕως και εκφέρεται με το αοριστολογικό ἂν + υποτακτική· δηλώνει το υστερόχρονο. Με ἀπόδοση τα ἀπαρέμφατα περιμένειν και μὴ παριέναι σχηματίζει λανθάνοντα και εξαρτημένο υποθετικό λόγο που δηλώνει το προσδοκώμενο. Στον ευθύ λόγο θα πάρει την εξής μορφή:

Υπόθεση: *έως ἄν αὐτός κελεύσω*

Απόδοση: *περιμένετε καί μή πρότερον πάρите (προστακτική – μελλοντική έκφραση).*

Επιμέλεια θεμάτων: Ξενικάκη Κατερίνα